

نقش دانشگاه آزاد اسلامی در توسعه پایدار شهرهای حومه تهران (مورد مطالعه شهرستان اسلامشهر)

دکتر علیرضا قلعه‌ای^۱، سیدمحمد سیدعلوی^۲

چکیده

مؤسسات آموزش عالی و دانشگاه‌ها در توسعه پایدار نقش اساسی دارند و در توسعه پایدار محلی این نقش پررنگ‌تر می‌شود. از این رو بررسی نقش دانشگاه در روند توسعه پایدار یک شهر می‌تواند به مدیریت شهری و به برنامه‌ریزی آن دانشگاه کمک کند. هدف پژوهش حاضر بررسی نقش دانشگاه آزاد اسلامی در توسعه پایدار شهرهای حومه تهران است.

این پژوهش به روش پیمایشی با استفاده از پرسش‌نامه‌ای محقق ساخته در بین فعالان بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، شهری، کشاورزی و عمرانی شهرستان اسلامشهر به اجرا در آمده است. جامعه آماری این پژوهش حدود پنج هزار نفر برآورد شده بود که از ۳۵۲ نفر به عنوان نمونه آماری اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری گردید. برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون t تک نمونه‌ای و برای رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش از آزمون فریدمن استفاده گردیده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر در توسعه پایدار این شهر نقش داشته و نقش آن در ابعاد مختلف توسعه کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر کدام به تنهایی مورد بررسی قرار گرفتند که پاسخگویان با اطمینان ۹۹ درصد نقش دانشگاه آزاد اسلامی را در توسعه محیطی، اقتصادی و اجتماعی و با اطمینان ۹۵ درصد نقش آن را در توسعه فرهنگی موثر می‌دانند. از نظر رتبه‌بندی مؤلفه‌ها، به ترتیب بعد اجتماعی، بعد محیطی، بعد اقتصادی و بعد فرهنگی قرار دارند.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرستان اسلامشهر

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۳/۲۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱/۲۰

^۱ عضو هیئت‌علمی گروه علوم تربیتی دانشگاه ارومیه، ایران، ارومیه a.ghaleei@urmia.ac.ir

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه ارومیه، ایران، ارومیه (نویسنده مسئول) b.alavi@urmia.ac.ir

مقدمه

شهرهای خوابگاهی یکی از مفاهیم حوزه شهری کشورهای کمتر توسعه یافته است. در فرایند مسیر توسعه این گونه کشورها، به دلیل برخی شرایط اقلیمی، اجتماعی، تاریخی و یا سیاسی یک یا چند شهر که معمولاً پایتخت اداری یا سیاسی آن کشور برجسته ترین آن‌هاست، نسبت به شهرهای دیگر توسعه بیشتری پیدا می‌کنند. جاذبه‌های این شهرهای توسعه یافته با یک تأخیر چندساله باعث افزایش مهاجرت به آن شهرها می‌شود که به علت گران بودن قیمت و زمین و مسکن و هزینه‌های بالای زندگی در این گونه شهرها مهاجران ناگزیر به اسکان در حاشیه آن‌ها می‌شوند.

شهر تهران یکی از نمونه‌های بارز این پدیده محسوب می‌شود. بسیاری از شهرک‌های اطراف تهران در ادامه این روند به وجود آمده و تکامل یافته‌اند. در سال‌های اخیر تلاش شده به این شهرهای اقماری هویت بخشیده و با سازماندهی خدمات شهری و تدارک امکانات شهرنشینی، بخشی از جمعیت غیر ساکن این گونه شهرها در همان جا ساکن شوند. با این رویکرد از جابجایی جمعیت بین این شهرهای خوابگاهی و مادر شهر مجاور کاسته می‌شود. در مرحله بعد حتی با انتقال بخشی از جمعیت مادر شهرها به این شهرها از مشکلات ترافیکی و آلودگی آن‌ها را کاهش داد.

افزایش جمعیت سال‌های گذشته منجر به تراکم تقاضا برای تحصیلات دانشگاهی در این رده سنی منجر شده و با توجه به ساختار جمعیتی شهرهای اطراف تهران این تقاضا خود یکی از دلایل کوچ روزانه جمعیت به شهر تهران است و مشکلات ترافیکی و آلودگی هوا در بعد منطقه‌ای، و اتلاف منابع و انرژی و تلفات جانی ناشی از آن در بعد ملی یکی از دغدغه‌های استان تهران بود. به علت محدودیت منابع بخش دولتی، ایجاد و گسترش دانشگاه‌های دولتی به صورت جدی در شهرهای حومه تهران در دستور کار دولت نبود ولی وجود تقاضا و روند افزایشی آن باعث گردید تا دانشگاه آزاد اسلامی از همان سال‌های شکل‌گیری، راه‌اندازی و توسعه واحدهای دانشگاهی در این شهرها را در دستور کار خود قرار داد.

با راه‌اندازی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در شهرهای حومه تهران، علاوه بر این اینکه چالش حاکمیت در حوزه نیروی متقاضی تحصیلات عالی در این مناطق تا حدودی مرتفع گردید؛ بلکه در یک حرکت جمعیتی معکوس بخشی از متقاضیان آموزش عالی تهران به علت نبود ظرفیت واحدهای شهر تهران و به علت مزیت نسبی این شهرها اقدام به ادامه تحصیل در این واحدها نمودند.

با توجه به مفروضات که بالا ذکر شد، ایجاد واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در این شهرها تأثیری بنیادی بر توسعه کالبدی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی این شهرها داشته است. هدف این پژوهش بررسی میزان تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه پایدار شهرهای حومه پایتخت است که میزان تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی بر هر یک از مؤلفه‌های توسعه پایدار مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت.

توسعه و ابعاد آن

توسعه در لغت به معنای وسعت دادن و فراخ کردن است. (نظرپور^۱ ۱۳۸۲) ولی در عمل مفهومی است که دلالت بر گذر از شرایط فعلی به شرایط مطلوب دارد. (استادحسین و کوهنایی^۲ ۱۳۸۲) به رغم این که مفاهیمی مانند رشد، توسعه و پیشرفت باهم همسانی‌ها و هم پوشی‌هایی دارند، اگر با دقت نظر و به صورت علمی و دانشگاهی نگریسته شوند، تفاوت‌های عمیقی در مصادیق هر کدام با دیگری وجود دارد. بزرگ‌ترین تفاوت میان رشد و توسعه آن است که توسعه امری است چند بعدی در حالی که رشد بیشتر گویا و متضمن پیشرفت تنها در یک حوزه است. به طور مثال وقتی سخن از رشد اقتصادی در میان باشد، منظور آن است که تنها پیشرفت‌هایی در بعد اقتصادی صورت گرفته است، همین طور رشد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی. اما توسعه همان گونه که تذکر داده شد، به رشد چند بعدی و هماهنگ در چندین حوزه به ویژه در بخش‌های اقتصاد، سیاست، فرهنگ و اجتماع اطلاق می‌شود.

به بیان دیگر وقتی به صورت هماهنگ میان بخش‌های سیاست، فرهنگ، اجتماع و اقتصاد نوعی توازن به سمت پیشرفت وجود داشته باشد، توسعه نامیده می‌شود.

ابعاد توسعه

(۱) توسعه اقتصادی: توسعه اقتصادی فرایندی است، که در طی آن، شالوده‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه دگرگون می‌شود. به طوری که حاصل چنین دگرگونی و تحولی در درجه‌ی اول، کاهش نابرابری‌های اقتصادی و تغییراتی در زمینه‌های تولید، توزیع و الگوهای مصرف جامعه خواهد بود. البته بین رشد و توسعه اقتصادی، تفاوت وجود دارد. رشد اقتصادی صرفاً بیان‌کننده افزایش تولید یا درآمد سرانه‌ی ملی در یک جامعه و بیشتر متکی به ارقام کمی است؛ اما توسعه اقتصادی، فرایند پیچیده‌تری است که به مفاهیمی چون تغییر و تحولات اقتصادی نزدیک‌تر است؛ تا مفهوم رشد اقتصادی.

(۲) توسعه اجتماعی: این نوع توسعه با چگونگی و شیوه زندگی افراد یک جامعه پیوندی تنگاتنگ داشته و در ابعاد عینی، بیشتر ناظر بر بالا بردن سطح زندگی عمومی از طریق ایجاد شرایط مطلوب و بهینه در زمینه‌های فقرزدایی، تغذیه، بهداشت، مسکن، آموزش و چگونگی گذراندن اوقات فراغت هست.

(۳) توسعه سیاسی: توسعه سیاسی فرایندی است که زمینه لازم را برای نهادی کردن تشکل و مشارکت سیاسی فراهم می‌کند و حاصل آن افزایش توانمندی یک نظام سیاسی است.

(۴) توسعه انسانی؛ توسعه انسانی روندی است که طی آن امکانات بشر افزایش می‌یابد. این نوع توسعه که مردم را در محور فرایند توسعه قرار می‌دهد و نه صرفاً ازدیاد ثروت و درآمد را، عناصری همچون برخورداری از حیثیت و منزلت شخصی و حقوق انسانی تضمین شده و فرصت داشتن برای دستیابی به نقش خلاق و سازنده را در برمی‌گیرد. البته تأکید این نوع توسعه، بر روی شاخص طول عمر، سطح دانش و سطح معاش آبرومند می‌باشد. (از کیا و غفاری^۳، ۱۳۸۴، ۱۸)

(۵) توسعه فرهنگی؛ از آنجایی که انسان موجودی فرهنگی است، توسعه فرهنگی زیر بنای توسعه پایدار محسوب می‌شود. اهمیت توسعه فرهنگی در جهان مورد توجه قرار گرفته و شکل‌گیری سازمان‌های همچون یونسکو نشان از دغدغه بشریت در این زمینه دارد. (نوابخش و مقتدر زاده ملکی^۴، ۱۳۹۱، ۸۴) این مفهوم از اوایل دهه ۱۹۸۰ از طرف یونسکو در مباحث توسعه مطرح شده و از مفاهیمی است که نسبت به سایر بخش‌های توسعه، چون توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی از ابعاد و بار ارزشی بیشتری برخوردار است و تأکید بیشتری بر نیازهای غیرمادی افراد جامعه دارد. بر اساس این توسعه، تغییراتی در حوزه‌های ادراکی، شناختی، ارزشی و گرایشی انسان‌ها پدید می‌آید، که قابلیت، باورها و شخصیت ویژه‌ای را در آن‌ها به وجود می‌آورد که حاصل این قابلیت‌ها و باورها، رفتارها و کنش‌های مناسب توسعه هست.

توسعه پایدار

تا اوایل دهه هشتاد میلادی با حاکم بودن الگو راه رشد، تصور بر این بود که تنها راه رسیدن به توسعه، افزایش رشد اقتصادی است. افزایش رشد اقتصادی نیز منوط به افزایش تولید و مصرف و استفاده بیش از پیش از منابع طبیعی بود. بدین ترتیب، چرخه معیوب رشد اقتصادی، افزایش جمعیت، تخریب منابع طبیعی و آلودگی محیط‌زیست، تخریب لایه ازن و ... شکل گرفت. بعضی توسعه را به معنای دستیابی به تعدادی از آرمان‌های نوسازی مثل افزایش تولید، برابری سیاسی و اجتماعی، دانش نوین و نهادها و نگرش‌های پیشرفته تفسیر می‌کنند. توسعه نباید مردم را از ریشه‌های فرهنگی و محیطی خود جدا کند، بلکه باید به استغنا و خوداتکایی آنها کمک کند. (از کیا و مختارپور^۵، ۱۳۹۱، ۲۳)

سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۳ به منظور رفع مشکلات پیش‌آمده، کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه را ایجاد کرد که در گزارش نهایی خود با عنوان «آینده مشترک ما» رویکرد جدید توسعه پایدار را مطرح ساخت. در این گزارش، توسعه پایدار بدین

گونه تعریف شد: «توسعه‌ای که نیازهای نسل کنونی را بدون در خطر قرار دادن توانایی نسل های آینده در رفع نیازهایشان، برآورده می‌سازد» (آراسته، امیری^۶، ۱۳۹۱، ۳۰)

یک جامعه توسعه‌یافته در تمامی حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی از وضع نامطلوب گذر کرده و به وضع مطلوب تعریف شده رسیده است؛ اما توسعه پایدار^۷ فرایندی است که در آن رفاه کل جامعه به طور پیوسته و در طول زمان برای مدت زمان طولانی تداوم می‌یابد بدون آن که در فرایند گذار اخلاقی ایجاد شود. (استادحسین و کوهنابی^۸، ۱۳۸۲)

الگوی غالب توسعه در بعد قرن هجدهم رشد اقتصادی با تاکید بر انقلاب صنعتی بود در به مرور زمان علاوه بر نابودی بخش از عمده‌ای منابع جهان و عوارض زیست‌محیطی، در حوزه مسائل فرهنگی و اجتماعی نیز عوارض و عواقبی برجای گذاشت که گاه به بروز عقاید رادیکالی در مخالف با توسعه منجر شد. به مرور زمان نارسایی و ناپایداری رشد و توسعه تک بعد نمایان شد و بعد از این بود که متفکران جامعه‌شناسی و مسائل اجتماعی و اقتصادی ایده توسعه پایدار را عنوان کردند. مسائل زیست‌محیطی آغاز کننده مباحث توسعه پایدار محسوب می‌شوند و نگرانی‌های که در حوزه حفاظ از زمین و مسائل محیط‌زیست به وجود آمد باعث شد که از نگاه تک بعد توسعه و تخریبی زیست بوم بشری انتقاد شده رویکردی نوین و تلفیقی از سایر مسائل زندگی بشری در زمینه توسعه وارد ادبیات توسعه گردد.

امروزه مفهوم جدیدی در حوزه توسعه پایدار مطرح شده است که به آن «پایداری شهری» اطلاق می‌شود. ریشه‌های این مفهوم به نارضایتی‌هایی بر می‌گردد که از نتایج توسعه پایدار به وجود آمد. این الگو واره جدید به مقابله با الگوهای تولید، توزیع و مصرف ناسازگار با طبیعتی می‌پردازد که به اتمام منابع و تخریب محیط زیست می‌انجامد و تنها فرایند توسعه‌ای را تایید می‌کند که به بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها در حد ظرفیت پذیرش^۹ نظام‌های پشتیبان حیات منجر شود. از این منظر شهر پایدار، شهری است که بر آمده از توسعه‌ای است که ذهنیت و امکان ارتقاء همیشگی سلامت اجتماعی، اقتصادی و بوم‌شناسانه شهر و منطقه آن را فراهم کرده باشد. (پور جعفر، خدایی و پورخیری^{۱۰}، ۱۳۹۰: ۳۵)

نقش آموزش عالی در توسعه پایدار

روند حرکت کشورهای در مسیر توسعه به دو صورت است؛ توسعه یا برون‌زا است یا درون‌زا. در روند توسعه برون‌زا، برنامه‌های توسعه‌ای کشور (معمولاً کشورهای در حال توسعه) از یک کشور و یا جامعه خارجی اخذ می‌گردد این کشور که معمولاً کشورهای توسعه‌یافته است. با توجه به اینکه مسیر توسعه را طی نموده‌اند، دارای تجربیاتی از این روند هستند که اخذ این تجربیات می‌تواند برای کشورهای در حال توسعه بسیار مفید و سازنده باشد. در این روش علاوه بر اینکه برنامه‌ها و تجربیات از کشور دیگری وارد می‌شود حتی ممکن است مواد و منابع و حتی مدیران نیز از کشور مبدأ وارد شود. هرچند که در این روش ممکن است نمود عینی توسعه به سرعت خود را نشان می‌دهد ولی علاوه بر اینکه ناپایدار هست بلکه به علت وارداتی بودن در بسیاری از موارد از نظر فرهنگی و اجتماعی در کشور مقصد بمانند یک ناسازه عمل نموده باعث ایجاد تعارضات اجتماعی می‌گردد.

در توسعه درون‌زا، برنامه‌ریزی برای حرکت در مسیر توسعه با اتکا به نیروها و منابع داخلی انجام می‌گیرد. با توجه به مشکلاتی که الگو برداری از کشورهای توسعه‌یافته در هنگام اجرا داشته، کشورهایی هم بودند که به توسعه درون‌زا اقبال داشته‌اند و با استفاده مدیران و منابع انسانی خود اقدام به برنامه‌ریزی در جهت توسعه کشور نموده‌اند. اجرای این الگو زمان زیاد را می‌طلبد و از نظر مالی و در بسیاری از موارد هزینه‌های به مراتب بیشتر از الگوی قبلی دارد. در این روش دانشگاه‌ها نقش کلیدی دارند.

برخی همچون «پاول مارک هنری» معتقدند که توسعه نمی‌تواند کاملاً مستقل و درون‌زا باشد. (مارک هنری^{۱۱}، ۱۳۷۴، ۷۷) در واقع امروز بیشتر به یک مدل توسعه‌ای حد وسط تاکید می‌شود که ضمن اخذ الگو و تجربیات از کشورهای پیشرفته، به اعمال تغییرات برای انطباق بیشتر با ساختار اجتماعی کشور مقصد می‌پردازد.

در هر صورت اگر کشوری بخواهد در مسیر توسعه قرار بگیرد، دانشگاه نقطه آغاز این مسیر خواهند بود. در واقع آغازکننده خواست اجتماعی توسعه حتی در کشورهای اروپایی دانشگاه‌ها هستند در بعد اجتماعی انتظارات جامعه را رهبری نموده و در بعد عملی و علمی نیز دانشمندان با ابداعات و اختراعات خود، مفهوم توسعه را عینیت بخشیدند. در کشورهای کمتر توسعه‌یافته نیز بدین گونه است که دانشگاه وظیفه دارد جامعه را برای پذیرش توسعه آماده نماید و همچنین ملزومات و سازوکار آن را تدارک ببیند. به هر حال مسیر توسعه از درون دانشگاه می‌گذرد و هیچ نهاد اجتماعی به اندازه دانشگاه در این مقوله تأثیرگذار تر نبوده است.

آموزش عالی از جهات مختلفی در تمامی ابعاد توسعه نقش اساسی دارد. طبق نظریه سرمایه انسانی، تحصیلات بیشتر و هر نوع مهارت و آموزشی که فرد می‌بیند در وی ظرفیت و قابلیت ایجاد می‌کند که می‌تواند جریان درآمدی بیشتری را در آینده به وجود آورد؛ بنابراین، آموزش و افزایش توانایی و مهارت، در واقع به منزله سرمایه‌هایی است که مانند هر سرمایه فیزیکی دیگر بازدهی اقتصادی دارد. دیدگاه سرمایه انسانی که از سوی «تئودور شولتز»^{۱۲} و «گری بکر»^{۱۳} به رشته تحریر درآمد، ما را متوجه این حقیقت می‌کند که دستیابی به میراث بالای توسعه‌یافتگی در کشورهای پیشرفته مرهون آموزش و به خصوص ارائه آموزش عالی است.

رشد شهرهای کوچک و متوسط

بعضی از برنامه‌ریزان، شهرها و مراکز رشد شهری را تنها راه برای توسعه مناطق می‌دانند و برای حل معضلات و مشکلات آینده شهرهای بزرگ پیشنهاد می‌کنند که شهرهای کوچک و متوسط که بین یک‌صد تا پانصد هزار نفر جمعیت دارند در کشورهای جهان سوم باید رشد نمایند تا بتوانند مهاجرت‌های روستایی را از شهرهای بزرگ به سمت شهرهای متوسط سوق دهند. از این رهگذر، دولت‌ها و مدیران شهری می‌توانند از مشکلات شهرهای بزرگ در آینده بکاهند.

رودل^{۱۴} نظرات خود را در مورد نقش شهرهای کوچک و متوسط چنین مطرح می‌نماید که توسعه شهرهای کوچک و متوسط روش مناسبی برای توسعه فضایی و ایجاد رشد اقتصادی و تعادل اجتماعی است و می‌تواند به عنوان شقی در مقابل رشد شهرهای بزرگ عمل نماید. ایشان چنین مطرح می‌نماید که باید سرمایه‌ها را از شهرهای بسیار بزرگ به سمت شهرهای کوچک و متوسط سوق داد.

هاردوی و سترویت^{۱۵} دلایل زیر را بر اهمیت رشد شهرهای متوسط در توسعه مناطق مطرح می‌نمایند که می‌توان به عنوان شق‌هایی در مقابل رشد بی‌رویه شهرهای بزرگ مطرح نمود:

- غالباً شهرهای کوچک و متوسط هستند که بیشتر روستاییان با آن‌ها در ارتباط هستند. به عنوان مثال مدرسه، مراکز بهداشتی، مراکز سرویس‌دهی کشاورزی به کشاورزان و بازار فروش تولیدات کشاورزان بیشتر در شهرهای کوچک و متوسط وجود دارند؛

- اغلب مدیریت‌های دولتی در سطح مناطق در شهرهای کوچک و متوسط وجود دارند. توسط این مراکز دولت می‌تواند به مشکلات و مسایل روستاهای اطراف پی برد و نیز به امکانات موجود در منطقه آگاهی پیدا کند؛

- بعضی از این شهرها نقش مهمی در تولیدات کشاورزی و بسته‌بندی و انتقال به مناطق دیگر و مخصوصاً شهرهای بزرگ را دارند؛

- سیاست‌های دراز مدت نشان داده است که سوق سرمایه‌ها به سمت شهرهای کوچک و متوسط باعث ثبات منطقه‌ای گردیده و از رشد بی‌رویه شهرهای بزرگ جلوگیری می‌نماید؛

نتیجه می‌گیریم که نظریه قطب‌های رشد به دلیل عدم پیوستگی و ارتباط تنگاتنگ مابین سکونت‌گاه‌ها در کشورهای در حال توسعه کار آیی نخواهد داشت؛ و نظریه اگروپلین به دلیل ایده آل‌نگری و دور بودن از واقعیت در کشورهای در حال توسعه مثل ایران کارایی منطقی نخواهد داشت و نهایتاً در بعد فضایی رشد شهرهای کوچک و متوسط که دارای آستانه جمعیتی لازم برای سرمایه‌گذاری هستند، می‌تواند در آینده به عنوان مکان‌هایی برای مهاجران ساماندهی شود و از تهاجم به شهرهای بزرگ جلوگیری به عمل آورد و توسعه پایدار را در این جوامع محقق نماید. (وردی نژاد و یزدانی^{۱۶} ۱۳۹۲)

شهرستان اسلامشهر

شهرستان اسلامشهر با مساحتی معادل ۱۹۵ کیلومتر مربع و با ارتفاع ۱۱۶۵ متر از سطح دریا بر روی آبرفت‌های سیلابی یا مخروط افکنه سیلاب‌های جاری شده از دامنه‌های جنوبی البرز واقع شده است. در سال ۱۳۶۷ بخشداری در آن تأسیس شده و تحت پوشش فرمانداری ری درآمد و نهایتاً با تصویب هیئت‌وزیران در سال ۱۳۷۳ از بخش به شهرستان ارتقاء یافت. این شهرستان دارای ۳ بخش (مرکزی، چهاردانگه و احمدآباد مستوفی) ۴ دهستان و ۲۶ روستا و ۴ نقطه شهری می‌باشد.

بر طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ این شهرستان ۴۸۵۶۸۸ نفر جمعیت دارد. متوسط رشد سالانه جمعیت آن (۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰) ۱/۵۹ درصد می‌باشد. میزان شهرنشینی شهرستان ۸۹/۶ درصد می‌باشد. شهر اسلامشهر بعد از شهر بزرگ تهران پر جمعیت‌ترین شهر استان تهران محسوب می‌شود.

مزیت‌های شهرستان اسلامشهر

- ۱) واقع شدن در مسیر راه‌های عمده مواصلاتی استان و کشور؛
- ۲) هم‌جواری با فرودگاه‌های بین‌المللی امام خمینی (ره) و مهرآباد تهران؛
- ۳) واقع شدن بزرگ‌ترین پایانه ریلی کشور (آپرین) در منطقه؛
- ۴) استقرار مجتمع‌های صنفی و صنعتی اسلامشهر و سهند در شهرستان؛
- ۵) واقع شدن بزرگ‌ترین مرکز نمایشگاه‌های ماشین‌آلات سنگین و نیمه سنگین استان و کشور در اسلامشهر با وسعت حدود ۲۰۰ هکتار؛
- ۶) استقرار صنایع بزرگ کشور از جمله: گروه صنعتی ایران‌خودرو دیزل، گروه کارخانجات صنعتی سدید، گروه صنعتی بهمن (فیلور). گروه لبنیات و بستنی میهن و دومینو، شرکت صنایع بهسازی چوب ایران، شرکت بین‌المللی پایا گل، شرکت لوله و ماشین‌سازی ایران، شرکت سینجر گاز، شرکت الکتروژن، شرکت جام ایمن گستر در منطقه؛
- ۷) وجود مراکز متعدد فنی و حرفه‌ای جهت تربیت نیروی انسانی مورد نیاز. (تارنمای فرمانداری شهرستان اسلامشهر)^{۱۸}

دانشگاه آزاد اسلامی اسلامشهر

این واحد در خرداد سال ۱۳۷۶ به صورت شعبه‌ای از واحد تهران جنوب تأسیس گردید و در آذرماه ۱۳۷۷ رسماً به صورت واحد دانشگاهی با درجه بزرگ فعالیت خود را با راه‌اندازی رشته‌های مترجمی زبان انگلیسی - کاردانی کامپیوتر - کارشناسی حقوق قضایی و با جذب ۴۰۱ نفر دانشجو آغاز نمود.

دانشگاه اسلامشهر دارای کلیه مقاطع آموزشی بجز دکتری تخصصی در سیستم‌های آموزشی تمام وقت، پاره وقت و آموزش معلمان و شش گروه عمده تحصیلی شامل: علوم انسانی، حسابداری، علوم پایه، فنی و مهندسی، تربیت بدنی و هنر فعالیت می‌کند و ۲۸۶ نفر عضو هیئت‌علمی تمام وقت دارد.

این علاوه بر جذب تعداد کثیری از دانشجویان منطقه اسلامشهر، توانسته بخشی از نیاز متقاضیان تحصیلات تکمیلی در شهرهای اطراف و شهر تهران را تأمین نماید؛ و فراهم نمودن امکانات آموزشی، با داشتن تنوع نسبی رشته‌های تحصیلی بخش عمده‌ای نیاز تحصیلی در بخش آموزش عالی منطقه اسلامشهر و حومه را پاسخگو باشد و از افزایش تراکم در واحدهای آموزش عالی شهر تهران بکاهد. رضایت خانواده‌ها و دانشجویان از نزدیکی محل زندگی و تحصیل، کاهش تردد بین شهری و کاهش هزینه مصرف انرژی ایجاد اشتغال در زمینه فعالیت‌های مرتبط با دانشجویان در سطح شهر، پرورش نیروی انسانی بومی برای بخش‌های مختلف اداری، تجاری، اقتصادی، کشاورزی و... شهرستان و موارد دیگر همه جزئی از خدمات دانشگاه آزاد اسلامی برای این شهرستان محسوب می‌شود.

پیشینه پژوهش

گلی، ابراهیم/ تعیین و بررسی نقش دانشگاه آزاد اسلامی در توسعه پایدار شهر شیروان (توسعه فرهنگی و اجتماعی): پژوهش حاضر در سال ۱۳۸۷ با هدف بررسی نقش دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان در توسعه فرهنگی و اجتماعی این شهرستان به روش پیمایشی با استفاده از پرسشنامه در بین ۲۷۹ نفر نمونه آماری از جامعه آماری فرهنگیان، مدیران ارشد ادارات، اساتید دانشگاه و دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد شهرستان شیروان اجرا شده است. این پژوهش با جمع‌آوری نظرات پاسخگویان در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی و تجزیه و تحلیل آن‌ها به این نتیجه رسیده است که دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیروان در توسعه اجتماعی و فرهنگی این شهرستان نقش داشته و این فرضیه‌های پژوهش با ضریب ۹۵ درصد تأیید شده است.

نیما سراج/ ارزیابی نقش مراکز آموزش عالی در توسعه‌ی شهرهای کوچک: این پژوهش با هدف نقش ارزیابی نقش مراکز آموزش عالی در توسعه شهرهای کوچک در شهرستان فیروزکوه در بین جامعه آماری متشکل از کلیه‌ی افرادی است که با توجه به شغل یا تحصیلاتشان، شرایط پاسخ دادن به پرسش‌های مطرح شده جهت ارزیابی نقش آموزش عالی در ارتقای هر یک از این شاخص‌ها را دارند. پژوهش حاضر به روش پیمایشی انجام گرفته و با استفاده سه پرسشنامه مجزا در زمینه‌های شهری، اقتصادی و اجتماعی به جمع‌آوری نظرات ۱۷۰ نفر از نمونه آماری پژوهش پرداخته است که نتایج پژوهش نشان می‌دهد آموزش عالی در رشد شاخص‌های توسعه شهری فیروزکوه نقش مستقیم دارد و این نقش در رشد شاخص اقتصادی بالاترین رتبه، در رشد شاخص اجتماعی دومین رتبه و در رشد شاخص محیطی رتبه‌ی سوم را به خود اختصاص داده است.

هدف پژوهش

آگاهی از تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه پایدار شهرهای حومه تهران برای برنامه‌ریزی در حوزه مدیریت خدمات شهری از اهمیت بالایی برخوردار است. البته این یک موضوع دو سویه است هم برای دانشگاه آزاد اسلامی و هم برای مسئولان اجرایی این موضوع اهمیت دارد. دانشگاه نیز برای برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری آتی و ایفای نقش اجتماعی خود ضروری است که از میزان موفقیت و نقش و جایگاه خود در روند توسعه شهر محل خود اطلاع داشته باشد و با توجه به خواست عمومی منطقه و نیازهای آن اقدام به دایر نمودن رشته تحصیلی، جذب هیئت‌علمی، فراهم نمودن امکانات آزمایشگاهی و کتابخانه‌ای و ... نماید. طرح‌های توسعه فیزیکی، علمی و پژوهشی دانشگاه می‌تواند با توجه به عملکرد گذشته و نیازهای حال و آینده منطقه از اثربخشی و کارآمدی بیشتری برخوردار شود.

به این منظور، باید ضمن شناخت شاخص‌ها و آثار مثبت و منفی آموزش عالی که از ضرورت‌های جوامع امروزی می‌باشد، نقش آن‌ها در رشد شاخص‌های مهم و مؤثر بر توسعه‌ی شهری نظیر عوامل محیطی، اقتصادی و اجتماعی، به خصوص در شهرهای کوچک، ارزیابی شود. از این رو پژوهش حاضر با هدف ارزیابی نقش دانشگاه آزاد اسلامی در توسعه پایدار شهرهای حومه تهران اجرا شده است. تا با یک پژوهش نظام‌مند و روش علمی میزان تأثیر دانشگاه در توسعه منطقه جغرافیایی و جامعه پیرامون خود، ارزیابی شود. اهداف کلان این پژوهش عبارتند از:

- ۱) تغییر در نگرش مدیران شهری و شهروندان به رسالت و جایگاه آموزش عالی و دانشگاه آزاد اسلامی در توسعه‌ی این شهرها؛
- ۲) تغییر در نگرش مدیران و شهروندان در زمینه آموزش عالی به طور عام و دانشگاه آزاد اسلامی به طور خاص به منظور کاهش تنش‌های اجتماعی؛
- ۳) ایجاد زمینه‌های لازم در جهت تقویت مشارکت اجتماعی و نیز مشارکت اداری برای توسعه کمی و کیفی دانشگاه آزاد اسلامی؛
- ۴) استفاده بهینه و مناسب از تحقیقات دانشگاهی جهت توسعه شهری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و ...

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی پژوهش بر این استوار است که دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه پایدار شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد؛ و برای تجزیه و تحلیل بهتر، چهار فرضیه فرعی نیز مطرح می‌شود هدف پژوهش تعیین میزان تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی بر ابعاد مختلف توسعه پایدار مورد در شهرهای اطراف تهران است.

دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه پایدار شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه محیطی و کالبدی شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه اقتصادی شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

دانشگاه آزاد اسلامی از دیدگاه توسعه اجتماعی بر توسعه شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

دانشگاه آزاد اسلامی از منظر توسعه فرهنگی بر شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک پژوهش کاربردی هست که به روش پیمایشی اجرا شده است. برای اجرای پژوهش با استناد به منابع علمی موجود به استخراج مؤلفه‌های عینی توسعه پایدار برای ارزیابی کمی داده‌ها اقدام شد و مؤلفه‌های مورد ارزیابی پژوهش مشخص گردید. با توجه به اینکه توسعه پایدار یک موضوع با مؤلفه‌های بسیار گسترده‌ای هست، در این پژوهش بررسی همه جانبه ابعاد آن امکان‌پذیر نبود. از این رو چهار مؤلفه برجسته توسعه پایدار یعنی توسعه اجتماعی، توسعه اقتصاد، توسعه محیطی و توسعه فرهنگی برای ارزیابی نقش دانشگاه آزاد اسلامی انتخاب شد.

جامعه آماری این پژوهش عبارتند از کلیه شهروندان شهر اسلامشهر که در ساختار اداری، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شهر مشغول فعالیت هستند. کارمندان ادارات دولتی، شهرداری و نهادهای وابسته، شاغلین در بخش مسکن، شرکت‌های مشاوره و فنی و مهندسی، دانشگاه‌های و مراکز آموزش عالی، اعضای هیئت علمی، معلمان، مراکز فرهنگی، اعضای کتابخانه‌های عمومی و کلیه شاغلین بخش تجاری و خدماتی در شعاع چند کیلومتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر که به نحوی با مسائل دانشگاه، دانشجویان، کارکنان و اساتید دانشگاه در ارتباط بوده و مراودات شغلی با آن‌ها دارند. البته گروه‌های زیر مجموعه جامعه آماری پژوهش بسیار متنوع هستند که از حوصله ذکر در این مقاله خارج است؛ که در مجموع بیش از ۵۰۰۰ نفر می‌باشند.

برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز پرسشنامه‌ای با ۴۰ گویه در چهار زمینه محیطی (کالبدی)، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با طیف گاتمن طراحی گردید. در طراحی پرسش‌نامه سعی شد از تجربیات پژوهش‌های مشابه استفاده گردد.

برای تعیین پایایی پرسش‌نامه ابتدا با اجرای آزمون آلفای کرونباخ در بین ۵۰ مورد از پاسخ‌های اولیه مشخص گردید که دو مورد از گویه‌ها باعث کاهش پایایی پرسش‌نامه بود که با حذف آن‌ها مقدار آلفای استاندارد شده به میزان ۰/۸۶۷ را نشان داد که حاکی از همسازی درونی بالای این گویه‌ها جهت سنجش شاخص مورد پژوهش بود. بعد تکمیل کلیه پرسش‌نامه این آزمون بین ۳۵۲ مورد دوباره اجرا گردید که عدد ۰/۸۵۵ را نشان داد. این سطح پایایی بر اساس قاعده مالری^{۱۹} نشان می‌دهد که پایایی ابزار پژوهش در حد بسیار خوب است.

با استفاده از جدول نمونه‌گیری مورگان و با توجه به حجم جامعه آماری، حجم نمونه پژوهش ۳۵۷ نفر تعیین گردد که با ده درصد احتمال عدم بازگشت پرسش‌نامه، بین ۳۹۰ نفر که به طور تصادفی ساده انتخاب شده بودند، پرسشنامه توزیع گردد که در نهایت ۳۵۲ مورد از مجموعه کل پاسخنامه‌های دریافت شده مورد تایید قرار گرفت.

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده گردید و گویه‌های پرسش‌نامه در گروه محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دسته‌بندی شده و داده‌های به دست آمده مورد آزمون قرار گرفتند. برای رتبه‌بندی بین مؤلفه‌های توسعه پایدار و تعیین بیشترین و کمترین حوزه تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی نیز از آزمون فریدمن استفاده گردید.

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اصلی: دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه پایدار شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد. نتایج آزمون فرضیه اصلی حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۹/۲۱۹) در جدول شماره ۱ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ تفاوت آمار معنی‌داری (۰/۰۰۰) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری (۱۰۱/۱۱) از میانگین مفروض (۹۵) بالاتر است از این رو می‌توان گفت که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۱: نتایج آزمون t برای فرضیه اصلی پژوهش

آزمون تک تک نمونه‌ای t

تعداد نمونه	میانگین واقعی	انحراف معیار	میانگین خطای استاندارد
۳۵۲	۱۰۱/۱۱	۱۲/۴۳۱	۰/۶۶۳

میانگین فرضی: ۹۵

نمره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	
			پایین‌ترین	بالاترین
۹/۲۱۹	۳۵۱	۰/۰۰۰	۴/۸۰	۷/۴۱

۹۵ درصد فاصله اطمینان از تفاوت

فرضیه فرعی اول: دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه محیطی و کالبدی شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد. نتایج آزمون فرضیه اصلی حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۱۰/۰۱۴) در جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ تفاوت آمار معنی‌داری (۰/۰۰۰) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری (۲۴/۷۵) از میانگین مفروض (۲۲/۵) بالاتر است از این رو می‌توان گفت که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۲: نتایج آزمون t برای فرضیه فرعی اول پژوهش

آزمون تک تک نمونه‌ای ۱					
تعداد نمونه	میانگین واقعی	انحراف معیار	میانگین خطای استاندارد		
۳۵۲	۲۴/۷۵	۴/۲۲۱	۰/۲۲۵		
میانگین فرضی: ۲۲/۵					
نمره t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	۹۵ درصد فاصله اطمینان از تفاوت	
				پایین ترین	بالا ترین
۱۰/۰۱۴	۳۵۱	۰/۰۰۰	۲/۲۵۳	۱/۸۱	۱۰/۰۱۴

فرضیه فرعی دوم: دانشگاه آزاد اسلامی بر توسعه اقتصادی شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

نتایج آزمون فرضیه اصلی حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۸/۳۰۳) در جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ تفاوت آمار معنی داری (۰/۰۰۰) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری (۲۴/۰۸) از میانگین مفروض (۲۲/۵) بالاتر است از این رو می‌توان گفت که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۳: نتایج آزمون t برای فرضیه فرعی دوم پژوهش

آزمون تک تک نمونه‌ای ۱					
تعداد نمونه	میانگین واقعی	انحراف معیار	میانگین خطای استاندارد		
۳۵۲	۲۴/۰۸	۳/۵۶۹	۰/۱۹۰		
میانگین فرضی: ۲۲/۵					
نمره t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	۹۵ درصد فاصله اطمینان از تفاوت	
				پایین ترین	بالا ترین
۸/۳۰۳	۳۵۱	۰/۰۰۰	۱/۵۸۰	۱/۲۱	۸/۳۰۳

فرضیه فرعی سوم: دانشگاه آزاد اسلامی از دیدگاه توسعه اجتماعی بر توسعه شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

نتایج آزمون فرضیه اصلی حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۷/۲۷۰) در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ تفاوت آمار معنی داری (۰/۰۰۰) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری (۲۹/۱۸) از میانگین مفروض (۲۷/۵) بالاتر است از این رو می‌توان گفت که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۴: نتایج آزمون t برای فرضیه فرعی سوم پژوهش

آزمون تک تک نمونه‌ای ۱					
تعداد نمونه	میانگین واقعی	انحراف معیار	میانگین خطای استاندارد		
۳۵۲	۲۹/۱۸	۴/۳۴۰	۰/۲۳۱		
میانگین فرضی: ۲۷/۵					
نمره t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	۹۵ درصد فاصله اطمینان از تفاوت	
				پایین ترین	بالا ترین
۷/۲۷۰	۳۵۱	۰/۰۰۰	۱/۶۸۲	۱/۲۳	۲/۱۴

فرضیه فرعی چهارم: دانشگاه آزاد اسلامی از منظر توسعه فرهنگی بر شهرهای اطراف تهران تأثیر مثبت دارد.

نتایج آزمون فرضیه اصلی حاکی از این است که مقدار آزمون t تک نمونه‌ای (۲/۹۳۳) در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ تفاوت آمار معنی داری (۰/۰۰۴) وجود دارد. همچنین میانگین جامعه آماری

(۲۳/۰۹) از میانگین مفروض (۲۲/۵) بالاتر است از این رو می توان گفت که فرض صفر پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیرهای پژوهش رد شده و در مقابل فرض پژوهش تأیید می شود.

جدول ۴: نتایج آزمون t برای فرضیه فرعی چهارم پژوهش

آزمون تک تک نمونه ای t				
تعداد نمونه	میانگین واقعی	انحراف معیار	میانگین خطای استاندارد	
۳۵۲	۲۳/۰۹	۳/۷۹۸	۰/۲۰۲	
میانگین فرضی: ۲۲/۵				
نمره t	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	۹۵ درصد فاصله اطمینان از تفاوت
۷/۲۷۰	۳۵۱	۰/۰۰۴	۰/۵۹۴	پایین ترین
				بالاترین
				۰/۹۹

رتبه بندی مؤلفه های پژوهش

هر چند که در همه مؤلفه های چهارگانه توسعه پایدار که در این پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفته اند، تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی مثبت ارزیابی شده است، ولی ضریب تأثیر هر چهار مؤلفه بالطبع به یک اندازه نخواهد بود. با استفاده از آزمون فریدمن میزان تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی در هر یک ابعاد مشخص شد. نتایج جدول شماره ۵ نشان می دهد که بیش ترین تأثیر دانشگاه در حوزه مؤلفه های اجتماعی توسعه بوده و در رتبه های بعدی، بعد محیطی و اقتصادی قرار دارند. طبق نظر پاسخگویان دانشگاه آزاد در حوزه فرهنگی کمترین میزان تأثیر را در سطح شهر اسلامشهر داشته است.

جدول ۵: جدول رتبه بندی مؤلفه های پژوهش با استفاده از آزمون فریدمن

میانگین رتبه	مؤلفه
۳/۷۴	اجتماعی
۲/۳۲	محیطی (کالبدی)
۲/۰۸	اقتصادی
۱/۸۶	فرهنگی
تست آماری فریدمن	
۳۵۲	تعداد نمونه
۴۷۲/۰۶۶	کای اسکور
۳	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معنی داری

نتیجه گیری

اطلاع از تأثیر یک موسسه آموزش عالی در پیرامون خود و آگاهی از میزان آن در بحث آمایش و برنامه ریزی آموزش عالی از یک سو؛ و برنامه ریزی نهادهای عمومی و خصوصی و حاکمیتی در حوزه توسعه منطقه ای و مدیریت و برنامه ریزی شهری از اهمیت بالایی برخوردار است. حضور یک دانشگاه یا موسسه آموزش عالی علاوه بر اینکه پیرامون محیطی خود تحت تأثیر قرار می دهد، بلکه بر شهروندان و ساختار اجتماعی آن شهر در شعاعی وسیع تر تأثیر گذار است.

توسعه کمی دانشگاه آزاد اسلامی و تأکید بر توسعه کیفی آن در سالیان اخیر نقش به سزایی در شکل گیری هویت نوین شهرهای ایران داشته. این تأثیر به صورت مستقیم و غیرمستقیم قابل شناسایی است. ابعاد تحولات فرهنگی و اجتماعی که از حضور دانشگاه، دانشجویان، اعضای هیئت علمی و فارغ التحصیلان آن ناشی شده موضوعی است که در کلیت آن مسئولان و شهروندان اجماع نظر دارند ولی سنجش و ارزیابی از سطح و نوع تأثیر آن در روند توسعه ای و به خصوص توسعه پایدار شهرها نیازمند پژوهش و بررسی است.

از بعد محیطی و اقتصادی همان گونه نتایج این پژوهش هم نشان می‌دهد دانشگاه آزاد در شهرهای اطراف تهران تأثیر داشته چرا که ترکیب دانشجویان و اعضای هیئت علمی این دانشگاه‌ها به گونه‌ای بوده که علاوه بر دانشجویان محلی و منطقه‌ای، تعداد قابل توجهی از دانشجویان خود شهر تهران را نیز در بر می‌گیرد. این موضوع در سال‌های گذشته به علت تقاضای آموزش عالی زیاد در پایتخت و ظرفیت پایین مراکز آموزش تهران باعث شده بود که بخشی از آن نیاز را واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی حومه تهران بر عهده بگیرند. این حرکت جمعی از محیط بزرگ‌تر با فرهنگی متفاوت و عمدتاً غالب با خواست‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و مطالبه سطحی از تسهیلات اجتماعی باعث گردیده که مسئولان دانشگاهی و شهری این شهرها به دنبال رفع آن باشند. از این رو همان گونه که جامعه آماری این پژوهش نیز در این موضوع را تأیید نموده‌اند، دانشگاه آزاد در ساختارهای محیطی و مؤلفه‌های شهری و مباحث اقتصادی در این شهر تأثیر داشته است. این بخش از یافته‌های پژوهش در راستای یافته‌های پژوهش‌های پیشین است که تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی بر ساختار محیطی و اقتصادی جامعه آماری را تأیید می‌نماید. هرچند ترتیب شاخص‌های موثر نسبت به پژوهش سراج متفاوت است. در پژوهش فوق میزان تأثیر مؤلفه اقتصادی بیشتر مؤلفه‌ی محیطی بوده ولی نتایج این پژوهش خلاف آن را ثابت می‌کند.

ابعاد اجتماعی تأثیر دانشگاه آزاد اسلامی بر شهر اسلامشهر از دیگر مؤلفه‌ها پررنگ تر است. نتایج پژوهش نیز نتایج پژوهش‌های قبلی را تأیید می‌نماید به خصوص با نتایج پژوهش گلی در یک راستا قرار دارد و تأیید می‌نماید که نقش دانشگاه در توسعه اجتماعی بیشتر از توسعه فرهنگی بوده است. ولی با توجه به این اینکه در پژوهش سراج مؤلفه اقتصادی بالاتر از مؤلفه اجتماعی قرار دارد، از این رو یافته‌های آن پژوهش را در موضوع تقدم و تأخیر مؤلفه‌ها تأیید نمی‌نماید.

به مانند نتایج پژوهش گلی نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دانشگاه آزاد در زمینه مباحث فرهنگی کمترین میزان تأثیر را دارد. البته ساختار مؤلفه‌های فرهنگی بسیار کیفی‌تر از سایر مؤلفه‌هاست و اجماع نظر در این حوزه مشکل‌تر از سایر مباحث است. البته موضوع دیگر، تفاوت دیدگاه شهروندان شهرهای کوچک با دیدگاه فرهنگی شهروندان شهرهای بزرگ و پایتخت است. همیشه این ذهنیت وجود دارد حضور دانشجویان از سایر شهرها تجانس فرهنگی شهر را تغییر داده و باعث ایجاد تغییرات در بنیان‌های فرهنگی و بالا بردن سطح انتظارات و نزدیکی به فرهنگ شهرهای بزرگ شده است. این دیدگاه در بین بافت سنتی جامعه آماری بیشتر است. از این رو به احتمال زیاد این طرز نگاه به موضوع حضور آموزش عالی باعث افت شاخص دیدگاه فرهنگی افراد نسبت به دانشگاه است. البته نقش دانشگاه در توسعه فرهنگی مورد تأیید قرار گرفته است اما با توجه به ذهنی بودن معیارهای سنجش این بعد از توسعه نسبت به سایر مؤلفه‌های پژوهش اجماع نظر کمتری وجود دارد.

پی‌نوشت‌ها

- 1.M. Nazarpur
- 2.R. Ostad Hoseyn & S. Kohnabi
- 3.M. Azkia & G. Gaghafari
- 4.M. Navabakhsh & A Moghtaderzadeh maleki
- 5.M. Azkia & M. Mokhtarpour
- 6.H. Arasteh & E. Amiri
- 7.Sustainable Development
- 8.R. Ostad Hoseyn & S. Kohnabi
- 9.Carrying Capacity
- 10.M. PourJafar, Z. Khodei & A. Pour kheyri
- 11.P. Marc Henry
- 12.Theodore W.Schultz
- 13.Gary S. Becker
- 14.Ruddel
- 15.Harday and Sutherwaite
- 16.F. Verdinejad & M. Yazdani
- 17.<http://www.verdinejad.com/visitorpages/show.aspx?IsDetailList=true&ItemID=15242,8> (مشاهده در تاریخ ۱۳۹۲/۸/۱۲)
- 18.<http://www.islamshahr.gov.ir/>
- 19.George And Mallery

1. Arasteh, H. & E. Amiri. (2012). The Role of Universities in Teaching Sustainable Development. **Science Cultivation**-Vol 2. No.2 June 2012
2. Azkia M. & M. Mokhtarpour. (2012). the rola of the structuralism theories in the Development theories. **Journal of Iranian Social Development Studies**(summer), Vol. 4, No.3
3. Azkia. M. & G. Gaghafari. (2005). **Sociology of development**. Tehran: Kayhan.
- a. Goli, E.. (2010). "Determination And Survey The Role Of Islamic Azad University In Shirvans Sustainable Development". Geography and Urban Planning M. A. Thesis. Human Science Faculty. Islamic Azad University, Shirvan Campus.
4. <http://www.islamshahr.gov.ir/>
5. Marc Henry P. (1995). "Poverty, Progress, and development". Translated by M. Mohammadi. Tehran: Ministy of Foregin Affairs, Publication Office.
6. Navabakhsh, M.& A. Moghtaderzadeh maleki. (2012). Three aspects of identity (local, national and global) among youth and its role in the cultural development of the Azrbyayjan East State. **Journal of Iranian Social Development Studies** (winter), Vol. 5, No.1
7. Nazarpur, M.. (2003). **Values and progress**. Tehran: institute for islamic culture and thought
8. Ostad Hoseyn, R. & S.Kohnabi. (2003) The role of universities in regional development. **Economic Journal**. No. 27,28. 2003
9. PourJafar M., Z. Khodei & A. Pour kheyri. (2011). Analysis approach in identifying the components and characteristics of urban sustainable development indicators. **Journal of Iranian Social Development Studies** (Summer), Vol. 3, No.3
- a. Seraj, N.. (2012). "Evaluation of the Role of Higher Education Center in the Small Cities Development (Case Study: Islamic Azad University in Firouzkouh City)".Urban Management M.Sc. Thesis. Management and Economic Faculty. Islamic Azad University, Science and research Campus.
10. Verdinejad, F. & M. Yazdani. (2012). "Sustainable urban development from theory to practice". [Published at Web site: www.verdinejad.com]